

FAŠENK V MARKOVCIH: RUSA

Adela Pukl

273

V Slovenskem etnografskem muzeju hranimo manjšo zbirko tradicionalnih pustnih mask. Kustosi in kustosinje vsako leto dokumentiramo številne slovenske pustne šege in tako fototeka v dokumentaciji SEM obsega obsežen opus fotografij s pustovanj.

Februarja 2016 sva se s kustosom dokumentalistom Mihom Špičkom odpravila na teren v Markovce, kjer sva na pustni torek spremljala skupino kurentov in rus. Srečala sva orače, meliko in cigane. Skupino rus so sestavljali otroci in odrasli, ki so nosili vsak svojo ruso, spremljala sta jih gonjač in pobirač. Hodili so od hiše do hiše, kjer so zaželeli dobro letino, pobirali darove in zganjali norčije.

Prvi zapisi o rusah v Markovcih segajo v konec 19. stoletja, ko je duhovnik Matej Slekovec¹ služboval v župniji sv. Marka v Markovcih in je v župnijsko kroniko okoli leta 1885 zapisal: »'Rusa' je človek, ki ima čez glavo vrženo rjuho, v rokah pa drži ovito palico z glavo, kakor pri 'gambeli'. Razloček med obema je ta, da je v 'rusi' le en človek, v 'gambeli' pa dva. 'Rusa' ne gre takoj v hišo, nego najprej pride gonjač sam ter vpraša gospodarja, bi li ne hotel kupiti neke stvari, katero je v šumi dobil. Gospodar preudarja z resnim obrazom, preudarja to in uno ter odgovori, da ne bode kupil. A ko mu gonjač zopet prigovarja, se slednjic uda ter obljubi kupiti stvar, če ne bo predraga, a vsekakor jo more poprej videti. Zdaj pokliče gonjač 'ruso' v hišo, a ker se brani vstopiti v hišo, mora jo večkrat prositi, predno to stori. Po vstopu se začne anatomska preiskava. Gonjač ji odpre lesena usta, kaže gospodarju, da ima stvar dobre zobe ter da zaradi tega zmora prav dobro meso ručati. Ker pa se gospodarju še vedno ne zdi vredna, da bi jo kupil, pokaže mu gonjač, kako je urna. Reče ji: "Rusa, išči cučke!" Na ta klic skače stvar po hiši okrog, se spenja pod postelje, klopi in mizo po poskritih otrocih ter jih z žrebeljnatimi zobmi in ježevo kožo obdeluje, da je stok in krik. Pa ravno to se gospodarju ne dopade, češ, da je prehuda ter bi mu vso deco poklala. Razen tega je še cena previsoka, in s kupčijo ni nič. Gonjač, kakor tudi mož v rusi dobita kupico vina in potem se ista komedija ponavlja pri drugi hiši. V hiši se pa še pojed

¹ Vir: <<http://old.nuk.uni-lj.si/knjznicarskenovice/v2/podrobnostClanek.aspx?id=621>> [22. 8. 2016].

in popiva, dokler zvon v zvoniku ne naznani, da je pusta konec ter se začnejo resni postni dnevi. Pust z vsemi norčijami in veseljem izdihne o polnoči s polnim želodcem, pa prazno mošnjo svojo grešno dušo.«²

274

Pustni lik ruse so po več desetletjih v Markovcih obudili leta 1993. Slavko Vrtačnik je ob predaji ruse povedal: »Prve ruse so naredili po opisu iz župnijske kronike v Etnografskem društvu na pobudo takratnega predsednika Martina Mikša. Prvo leto so bili v njej takratni člani etnografskega društva. Naslednje leto so me povabili zraven. Ker je v Markovcih veliko različnih mask, so mene in oba brata prosili, če prevzamemo masko ruse pod svoje okrilje in poskrbimo, da bo maska živela naprej. Na začetku nas je bilo v skupini pet do šest prijateljev. Ruse smo delali sami. Vsako leto pred fašenkomo začnemo s pripravami. Nekaj naredimo na novo, večino pa popravimo. V rusah niso samo otroci, vključujejo se že cele družine.« Današnja šega ne vključuje zgoraj opisanega dela iz župnijske kronike, kjer gonjač skuša ruso prodati gospodarju. Danes ruse hodijo od hiše do hiše, zaželiyo dobro letino, tako kot je to pri drugih pustnih likih v Markovcih: meliki, picekih, kürah ... Prav tako zaradi številnih nesreč med udeleženiimi na smrček rusine glave ne pribijajo več jezeve kože.

Na podlagi terenskega dela nam je uspelo pridobiti novo pustno masko za našo zbirko. V Slovenskem etnografskem muzeju je to prva in za zdaj edina pustna maska iz Markovcev. Rusa (inv. št. EM 24562) je narejena iz vejnatoga ogrodja, čez katero je napeta žakljeovina. Pri rusinem vratu je odprtina, ki je namenjena temu, da tisti, ki jo nosi, vidi, kje mora hoditi. Nad odprtino je palica, na katero je pritrjena koža, in rdeč jezik, ki ponazarja glavo. Zadaj ima rusa spleten rep. Upam, da bomo v prihodnjih letih uspeli obogatiti naše zbirke še s kakšnim tovrstnim primerkom pustnega lika iz bogate dediščine tega območja.

Pustna maska rusa, ki jo je v zbirke SEM podaril Slavko Vrtačnik (Markovci), inv. št. EM 24562 (foto: Marko Habič).

² Kronika župnije sv. Marka niže Ptuja (hrani župnijski urad).

Ruse v Markovcih leta 2016 (foto: Miha Špiček)